

Handreiking Verantwoord Financieel Beheer

Inhoud

1. Inleiding
2. Begrippen
3. Risicomanagement en risicoanalyse
4. Reserves
5. Beheer van liquide middelen
6. Verantwoord beheer van vermogen
 - A. Inleiding
 - B. Beheer van vermogen
 - C. Wat is verantwoord beheer van vermogen
7. Missie gerelateerd investeren
8. Waardering van baten in natura
9. Waardering nalatenschap belast met (vrucht)gebruik

Bijlagen:

1. Relevante regelgeving
2. Hulpmiddelen en formats (toolbox)

1. Inleiding

Deze Handreiking is bedoeld als hulpmiddel voor goededoelenorganisaties om te komen tot een verantwoord financieel beheer. In **Bijlage 1** wordt de achtergrond van deze Handreiking beschreven alsmede de algemene verplichtingen die gelden voor goededoelenorganisaties wat betreft financieel beheer. **Bijlage 2** vermeldt welke hulpmiddelen en formats voor een verantwoord financieel beheer binnen de toolbox van de branche voorhanden zijn. Deze toolbox is via de website van Goede Doelen Nederland te raadplegen. De toolbox wordt regelmatig geactualiseerd in samenwerking met de Commissie bedrijfsvoering & financiën van Goede Doelen Nederland.

2. Begrippen

In deze Handreiking komen verschillende begrippen aan de orde. Wat betreft de betekenis die aan een begrip wordt gegeven, wordt aangesloten bij de relevante, van toepassing zijnde regelgeving. Voor de betekenis van een begrip wordt zo mogelijk aangesloten op hoofdstuk 940¹ ("Begrippen") van de Richtlijnen voor de Jaarverslaglegging (RJ's). Indien een begrip niet voorkomt in hoofdstuk 940 van de RJ, wordt aangesloten bij de betekenis die aan een begrip wordt gegeven in de Erkenningsregeling of de SBF-Code Goed bestuur dan wel wordt het begrip in deze Handreiking nader uitgewerkt². Bij het eventueel refereren aan bepalingen uit de diverse regelingen wordt aangesloten bij de terminologie uit de betreffende regeling³.

3. Risicomanagement en risicoanalyse

Een risico is een mogelijke gebeurtenis die schade of verlies kan toebrengen of het vermogen negatief beïnvloedt om doelen te realiseren. Een risico wordt gemeten op basis van de waarschijnlijkheid van een bedreiging (kans), de kwetsbaarheid van het bedrijfsmiddel voor die bedreiging en de impact indien de bedreiging zich voordoet.

Voor een verantwoorde bedrijfsvoering waaronder financieel beheer is risicomanagement noodzakelijk. Risicomanagement is een hulpmiddel om op een gestructureerde en expliciete manier risico's in kaart te brengen, te evalueren en – door er pro-actief mee om te gaan – ze beter te beheersen. Risicomanagement is gebaseerd op het maken van risicoanalyses. Een eenmalige risicoanalyse is niet voldoende. Pas wanneer de risicoanalyse regelmatig wordt herhaald en geactualiseerd en de daaruit voortvloeiende maatregelen een integraal onderdeel van de activiteiten van een organisatie zijn, is er sprake van risicomanagement. Een voorbeeld van een risicoanalyse is opgenomen in de **toolbox**.

Door het maken van een risicoanalyse⁴ kan bepaald worden hoe groot risico's zijn, welke risico's verkleind kunnen worden en welke risico's het meest urgent dienen te worden aangepakt.

¹ Hoofdstuk 940 van de RJ is te raadplegen via de toolbox.

² Bijvoorbeeld het begrip "risicomanagement"

³ Bijvoorbeeld het begrip "goededoelenorganisatie" wordt gebruikt in de Erkenningsregeling terwijl de SBF-Code Goed Bestuur spreekt van "fondsenwervende instellingen".

⁴ RJ 650, 406 gaat over de gewenste uitgebreidheid van de risicoanalyse. A en B organisaties hoeven geen risicoanalyse te maken, hoewel dat ook voor deze organisaties vanuit de optiek van een gezonde bedrijfsvoering en bestuurdersaansprakelijkheid verstandig is.

Een onderdeel van de risicoanalyse is de inschatting, op basis van een scenario analyse, van de potentiële financiële consequenties van de geïdentificeerde risico's. Een scenarioanalyse beschrijft welke scenario's zich voor kunnen doen met welke gevolgen. Deze financiële vertaalslag is in ieder geval nodig voor de bepaling van de hoogte van de continuïteitsreserve (zie paragraaf 4 Reserves).

Risicomanagement is van groot belang omdat soms gevaren op de loer liggen die kunnen worden voorkomen of kunnen worden beperkt met een adequaat risicobeleid. Met een goed risicobeleid kan een organisatie beter anticiperen op mogelijke risico's, zodat er effectieve beheersmaatregelen kunnen worden genomen en zo de continuïteit van de organisatie kan worden gewaarborgd.

Of beheersmaatregelen genomen moeten worden en zo ja in welke mate is afhankelijk van de mate waarin risico wordt geaccepteerd. Dit wordt ook *wel risk appetite* genoemd. Een organisatie motiveert haar *risk appetite*.

De beheersmaatregelen kunnen worden ingedeeld in 'conformance' of 'performance' maatregelen. *Conformance* maatregelen zijn er omdat het moet (bijvoorbeeld om te voldoen aan wet- en regelgeving of aan brancheafspraken en om de governance op orde te hebben), *performance* maatregelen hebben betrekking op het willen bereiken van de organisatiedoelstellingen en het mijden van risico's die dat in de weg staan.

Op basis van de gemotiveerde *risk appetite* kan ook besloten worden geen enkel risico te accepteren. Dan is de beheersmaatregel het niet doen of onmiddellijk stoppen van een activiteit of, als de risico acceptatie hoog is, kan besloten worden bepaalde risico's te accepteren.

Risicomanagement is geen doel op zich, of een middel om sancties van een toezichthouder te voorkomen. Integendeel, een risicoanalyse brengt namelijk niet alleen risico's aan het licht, maar maakt ook inzichtelijk waar kansen liggen.

Een manier om het risicobeleid vorm te geven is het risicomanagement in te richten conform de 'three lines of defense' en te borgen in de planning & control cyclus van de organisatie. De organisatie identificeert periodiek de risico's en maakt daar vervolgens een volledige risicoanalyse van. De geïdentificeerde risico's worden vastgelegd in een risicoregister (zie **toolbox**) en weergegeven in een risicomatrix (zie **toolbox**). In de toolbox bevindt zich ook een kort stappenplan dat gevolgd kan worden om tot een effectief risicomanagement te komen.

4. Reserves

Op grond van RJ 650.202 wordt het eigen vermogen van een goededoelenorganisaties aangeduid als reserves en fondsen. De post reserves en fondsen heeft een bijzonder karakter. De organisatie is gehouden dit vermogen slechts aan te wenden in overeenstemming met de doelstelling waartoe ze in het leven is geroepen. Daarom wordt gesproken over reserves en fondsen in plaats van over eigen vermogen.

De in RJ 650.305 voorgeschreven indeling (in de balans) van de reserves is als volgt:

- continuïteitsreserve;
- statutaire reserves (met ingang van boekjaar 2021)
- bestemmingsreserves;
- herwaarderingsreserve; en
- overige reserves.

Een continuïteitsreserve kan worden gevormd voor de dekking van risico's en om zeker te stellen dat de fondsenwervende organisatie ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen (RJ 650.306).

Indien in de statuten is bepaald dat een deel van het vermogen is afgezonderd ten behoeve van een in de statuten bepaald doel, dan is er sprake van een statutaire reserve. Bij vermogens- en hybridefondsen kan dat zijn om te beleggen, waarbij het rendement wordt besteed aan de maatschappelijke doelstelling.

Indien een organisatie een deel van de middelen heeft afgezonderd, omdat daaraan een beperktere bestedingsmogelijkheid is gegeven dan gezien de doelstelling zou zijn toegestaan en deze beperking is door het bestuur aangebracht, dient dit deel te worden aangemerkt als bestemmingsreserve (RJ 650.307).

Indien en voor zover eigen middelen noodzakelijkerwijs zijn aangewend ten behoeve van activa benodigd voor de bedrijfsvoering of activa ter realisering van de doelstelling, kan de organisatie een reserve financiering activa aanhouden. Een reserve financiering activa is een voorbeeld van een bestemmingsreserve (RJ 650.308).

Indien de organisatie een deel van de middelen heeft afgezonderd, omdat daaraan een beperktere bestedingsmogelijkheid is gegeven dan gezien de doelstelling zou zijn toegestaan en deze beperking is door derden aangebracht, dient dit deel te worden aangemerkt als bestemmingsfonds (RJ 650.309). De bestemmingsfondsen worden in de balans opgenomen na de overige reserves (RJ 650 Bijlage 1).

Voor alle reserves geldt dat de organisatie vaststelt wat het doel van de reserve is en op welke termijn de reserve zal zijn besteed. Een organisatie moet aan haar stakeholders dergelijke reserves kunnen verantwoorden met onderliggende documentatie en besluiten. Reserves die niet of slechts gedeeltelijk worden besteed voor het doel waarvoor zij in het leven zijn geroepen, moeten herzien worden. Organisaties dienen zich ervan bewust te zijn dat gevers verwachten dat zij geworven middelen zo snel als mogelijk en efficiënt besteden en derhalve geen onnodige reserves aanhouden. Onnodig reserves aanhouden, is niet alleen in strijd met de Erkenningsregeling, maar ook met de ANBI regels⁵. Indien een organisatie gelden heeft zonder dat zij er een doel voor heeft, dient dit te blijken. In het uiterste geval kan dit zelfs betekenen dat bepaalde wervingsactiviteiten op een lager niveau worden gezet.

Een continuïteitsreserve kan worden gevormd voor de dekking van financiële risico's en om zeker te stellen dat de organisatie ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen. Een goede grondslag voor de bepaling van de hoogte van de continuïteitsreserve is de risicoanalyse (zie paragraaf 3 Risicomanagement en risicoanalyse) inclusief de inschatting van de potentiële financiële consequenties van de geïdentificeerde risico's.

⁵ Een ANBI mag niet meer vermogen aanhouden dan nodig is voor de activiteiten van de organisatie.

Goededoelenorganisaties dienen in het bestuursverslag inzicht te geven in het beleid ten aanzien van de functie en omvang van de reserves en fondsen, waarbij tevens inzicht wordt gegeven in de risicoanalyse die ten grondslag ligt aan de omvang van reserves die bestemd zijn om risico's af te dekken⁶.

5. Beheer van liquide middelen

De staat van baten en lasten geeft geen inzicht in de mate waarin een organisatie een overschot of een tekort aan liquide middelen heeft. Zo kan tijd zitten tussen het boeken van een bate uit een nalatenschap en het moment dat de bate daadwerkelijk op de bankrekening is bijgeschreven. Ook bij het verstrekken van subsidies of het doen van investeringen kan tijd zitten tussen de financiële verantwoording van de lasten en de daarbij behorende kasstroom.

Bij een tekort aan liquide middelen is er een faillissementsrisico en bij een overschot moet de vraag worden gesteld hoe dat overschot wordt aangehouden (zie paragraaf 6 Verantwoord beheer van vermogen).

Een organisatie doet er derhalve goed aan om minimaal bij de begroting een liquiditeitsprognose voor het komende boekjaar te maken.

Daarnaast kan een organisatie jaarlijks een meerjarige liquiditeitsprognose maken, waaruit blijkt hoe de activiteiten die voortvloeien uit de bepaalde strategie worden gefinancierd. De wijze waarop het liquiditeitsbeheer wordt uitgevoerd, kan worden vastgelegd in een treasurystatuut (**toolbox**).

Organisaties die te maken hebben met betalingsverkeer in verband met projecten in andere landen dienen zich bewust te zijn van een mogelijk valuta risico en zich daar goed over te informeren zodat bewuste keuzes kunnen worden gemaakt.

6. Verantwoord beheer van vermogen

A. Inleiding

In het kader van verantwoord beheer van vermogen is in het verleden een aantal vragen opgekomen inzake de onbedoelde financiering door goededoelenorganisaties van – onder andere – productie en levering van wapens, tabaksproducten, kinderarbeid en milieudegradatie. Goededoelenorganisaties dienen zich te allen tijde bewust te zijn van deze vraagstukken en deze te adresseren in het kader van verantwoord vermogensbeheer en in het licht van het vertrouwen van donoren, de overheid, maatschappelijke organisaties en het algemene publiek⁷.

Verantwoord vermogensbeheer is daarmee méér dan zorgvuldig omgaan met het ontvangen geld en de verantwoording die over het beheer van dat geld wordt afgelegd. Het vraagt ook om een visie op de aard van beleggingen.

B. Beheer van vermogen

Indien in het kader van het liquiditeitsbeheer (paragraaf 5) wordt vastgesteld dat sprake is van overtollig kasgeld, komt de vraag aan de orde wat de mogelijkheden zijn om dit geld (vermogen) te beheren. Beheer van vermogen omvat alle vormen van beheer: overtollig kasgeld kan op een bank- en/of spaarrekening

⁶ zie ook 3.2.2 C en D organisatie in Erkenningsregeling

⁷ Investeren in een betere wereld, prof. Dr. Harry Hummels (2008)

worden gezet maar ook worden belegd in bijvoorbeeld aandelen, (staats)obligaties, effecten en/of vastgoed. Voor de eigen organisatie zal moeten worden bepaald welke wensen er zijn met betrekking tot het te behalen rendement, welke risico's wel of niet aanvaardbaar zijn en voor welke termijn geld kan worden vastgezet dan wel belegd, gezien de toekomstige liquiditeitsbehoefte.

C. Wat is verantwoord beheer van vermogen?

Welke betekenis moet aan het begrip 'verantwoord' worden toegekend? Wat de ene organisatie, gezien haar missie, verantwoord vindt, vindt een andere organisatie dat mogelijk niet.

In de Erkenningsregeling is opgenomen dat een organisatie bij haar bedrijfsvoering rekening houdt met de maatschappelijke gevolgen daarvan, zowel op sociaal, ecologisch als economisch gebied. Het is van belang dat iedere organisatie zelf een bewuste keuze maakt en die keuze ook uitlegt.

De term "verantwoord beleggen" kent geen vaste definitie. Een algemene wijze om dit begrip te omschrijven wordt ontleend aan Hummels⁸ (blz. 9):

"Verantwoord beleggen is beleggen op grond van financiële, sociale, governance en milieuoverwegingen en/of de beïnvloeding van bedrijven, overheden en andere relevante actoren op grond van deze overwegingen."

Criteria bij het zetten van overtollig kasgeld op een bank- en/of spaarrekening kunnen dan bijvoorbeeld zijn het type bank en de spreiding van gelden over diverse banken in verband met de maximale aansprakelijkheidsdekking per bank (depositostelsel) en de rentecondities van een bank.

Bij beleggen kan wat betreft de criteria onderscheid worden gemaakt in algemene en bijzondere sociale, maatschappelijke, ethische en milieucriteria. Algemene criteria zijn bijvoorbeeld het voorkomen van betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen, kinderarbeid en/of corruptie. Bijzondere criteria kunnen bijvoorbeeld zijn het willen mijden van betrokkenheid bij productie van tabak, alcohol of kernenergie.

Een organisatie kan aansluiting zoeken bij de criteria zoals opgenomen in de *UN Global Compact list*, de *Environmental, Social and Governance (ESG) criteria* en/of de *Sustainable Development Goals (SDG) (toolbox)*. De criteria uit de gekozen lijst kunnen door de organisatie worden nagelopen en een afwijking kan worden gemotiveerd.

In ieder geval dienen beleggingen te worden uitgesloten die in strijd zijn met de eigen missie van de organisatie, die in strijd zijn met bovengenoemde algemene criteria, of in bedrijven waarvan de missie controversieel is. Dat is negatieve selectie. Daar tegenover kan een organisatie ook positieve selectie toepassen. Dat zijn beleggingen die aansluiten bij de eigen missie. De wijze van selecteren heeft invloed op de keuzemogelijkheden voor de vermogensbeheerder en heeft daarmee ook invloed op het risico en rendement van de beleggingsportefeuille. De wijze van selectie kan in overleg met de vermogensbeheerder worden bepaald.

⁸ Hummels (blz. 57): de verantwoordelijkheden van het bestuur op het vlak van verantwoord beleggen zijn te beschouwen als een nadere uitwerking van de basis waarden respect, openheid, betrouwbaarheid en kwaliteit die door de vereniging van fondsenwervende instellingen in haar gedragscode zijn omschreven. Kernwaarden uit SBF-code: integriteit, kwaliteit en transparantie.

Het beleggingsbeleid kan worden vastgelegd in een beleggingsstatuut (toolbox).

Indien belegd wordt, kan de betrokken vermogensbeheerder, op basis van de door een organisatie geformuleerde uitgangspunten, een ALM-studie maken (*Asset Liability Management*). Dit is een instrument om inzichtelijk te maken hoe beleggingen in te richten (op basis van toekomstige betalingsverplichtingen wordt bepaald in welke producten voor welke bedragen het vermogen wordt belegd.) en helpt verantwoorde investeringsbeslissingen te nemen. Nadere uitleg over een ALM-studie en een voorbeeld kunnen gevraagd worden aan de vermogensbeheerders.

Het bestuur dient verantwoording af te leggen over het behaalde rendement. Dit kan conform het format in de toolbox.

7. Missie gerelateerd investeren

Drie hoofdtypen van investeringen zijn te onderscheiden⁹:

- investeringen die direct zijn gerelateerd aan de missie van het goede doel
- investeringen die indirect zijn gerelateerd aan de missie van het goede doel
- investeringen die niet zijn gerelateerd aan de missie van het goede doel

Voorbeelden:

Een goed doel dat zich richt op het voorkomen van hartziekten investeert in een bedrijf dat effectieve behandelmethoden ontwikkelt (= direct gerelateerd aan missie). Deze investering zou als een doelbesteding kunnen worden aangemerkt.

Hetzelfde goede doel investeert ook in een farmaceutisch bedrijf dat zich maatschappelijk verantwoord opstelt zonder daarbij direct bij te dragen aan de bestrijding van hartziekten maar bijvoorbeeld wel tegen kostprijs generiek medicijnen beschikbaar stelt in ontwikkelingslanden (= indirect gerelateerd aan missie).

Het goede doel houdt vastgoed aan dat zij aan willekeurige partijen verhuurt (= niet gerelateerd aan missie).

Missie gerelateerde beleggingen omschrijft Hummels als volgt¹⁰: “Het vermogensbeheer kan in bepaalde gevallen een directe bijdrage leveren aan het realiseren van de doelstellingen van de goede doelen organisatie”. Om vooraf vast te stellen of een investering een bijdrage levert aan de missie, verdient het aanbeveling de missie uit te werken in een veranderstrategie om impact te realiseren (*theory of change*). De investering zal moeten passen in de veranderstrategie.

Er zijn twee manieren waarop missie gerelateerd investeren kan worden gefinancierd. Of missie gerelateerd investeren een doelbesteding is, is afhankelijk van de gekozen financiering. Om de wijze van financiering te kunnen bepalen, zal vooraf het risico en verwacht rendement van de investering duidelijk moeten zijn.

1. Als missie gerelateerd investeren wordt gefinancierd uit het belegd vermogen dan moeten risico en rendement van een dergelijke investering worden beoordeeld aan de hand van de aandachtspunten uit voorgaande paragraaf. Belangrijk daarbij is te onderkennen dat belegd vermogen een (tijdelijk) kasoverschot is (zie 6.B) en dat deze kasmiddelen in de toekomst mogelijk nodig zijn voor betalingsverplichtingen (zie 5). Risico en rendement van een dergelijke missie gerelateerde investering moeten daarom passen in het beleggingsbeleid van de organisatie. Een positief of negatief rendement op een investering uit het belegd vermogen komt ten gunste of ten laste van de financiële baten en lasten.

⁹ Hummels (blz. 10)

¹⁰ Hummels (blz. 59)

2. Missie gerelateerde investeringen kunnen ook uit de kasstroom van het lopende boekjaar worden gefinancierd (zie 5). Ervan uitgaande dat de investering aan de missie is gerelateerd, dan is dit een doelbesteding in de staat van baten en lasten indien bij aanvang de waarde van de investering kleiner is dan de gedane uitgave uit de kas (zie hierna bij *impairment test*). Op de balans wordt deze investering zichtbaar bij de financiële activa. De waarde van deze activa wordt bij aanvang en vervolgens jaarlijks getoetst. Dat is een zogenaamde *impairment test*. Zo'n *impairment test* kan worden gedaan door de netto contante waarde van de investering te berekenen, waarbij het risico meeweegt bij de discontering. Is de netto contante waarde kleiner dan de investeringsuitgave, dan kan de afboeking van het financieel actief als een doelbesteding worden aangemerkt, omdat deze missie gerelateerd is.

Omdat de juiste behandeling in de jaarrekening per casus moet worden bepaald verdient het aanbeveling dit vooraf met de accountant te overleggen. De accountant kan ook wijzen op mogelijke fiscale gevolgen.

8. Waardering van baten in natura

RJ 640, 204:

De organisatie dient baten in de vorm van goederen of diensten te waarderen tegen de reële waarde (voor zover deze betrouwbaar kan worden vastgesteld en materieel is) en tegen die reële waarde te verwerken in de staat van baten en lasten. Een voorbeeld van een bate in de vorm van goederen is de verkrijging van een pand voor een bedrag lager dan de reële waarde dan wel 'om niet'. Een voorbeeld van een bate in de vorm van diensten is het om niet of tegen een sterk gereduceerd tarief verrichten van diensten door een notaris. Vrijwilligerswerk wordt niet in de staat van baten en lasten opgenomen. Indien vrijwilligerswerk belangrijk is voor de organisatie, maakt zij daarvan in haar bestuursverslag melding

Waardering van baten in natura en maatschappelijke baten

Baten in natura

Indien bij baten in de vorm van goederen en diensten de waarde objectief kan worden vastgesteld, bij voorkeur op basis van externe documenten, en deze voor de jaarrekening van materieel belang zijn, dan komen deze in aanmerking voor waardering. Vrijwilligerswerk valt daar niet onder. De vraag vanaf welk bedrag baten in natura materieel zijn moet in overleg met de accountant worden beantwoord.

De organisatie is een begunstigde van een bate in natura indien goederen of diensten om niet dan wel met een sterk gereduceerd prijs worden geleverd en er direct verband is tussen enerzijds de levering van de goederen of diensten en anderzijds de activiteiten van de organisatie. Ook dient de organisatie direct begunstigde te zijn en de levering economisch voordeel op te leveren. Het is aan te raden om hier als organisatie in overleg met de accountant beleid voor te ontwikkelen. Zo kan worden afgesproken dat indien de vastgestelde waarde lager is dan een vooraf bepaald bedrag een dergelijk goed dan wel dienst niet als bate in natura wordt geboekt.

Bij een samenwerkingsverband is in het algemeen sprake van gelijkwaardige partijen, waarbij zij een gemeenschappelijke doelstelling hebben. In een samenwerkingsverband leidt ieders inbreng tot ieders resultaat. Attributie van activiteiten van derden (diensten) aan economisch voordeel voor de individuele organisatie is dan veelal niet betrouwbaar vast te stellen. In die gevallen leveren samenwerkingsverbanden geen baten in natura op.

Maatschappelijke baten

Is sprake van attributie van activiteiten van derden aan voor de organisatie relevante output, maar is er geen economisch voordeel, ook dan is geen sprake van baten in natura. Wel van maatschappelijke baten die buiten de boeken blijven, dat wil zeggen waarvan de waarde niet kan worden verwerkt in de jaarrekening. Deze maatschappelijke baten kunnen wél in het bestuursverslag worden verantwoord. Hiermee worden nu de eerste ervaringen opgedaan.

Voorwaarden zijn:

- de output moet passen in de veranderstrategie van de organisatie;
- er moet aantoonbaar een causaal verband zijn tussen een interventie/activiteit van de organisatie en de gerealiseerde output;
- de organisatie is geen economisch of juridische begunstigde (indien dit wel het geval is, dan is sprake van baten in natura);
- de waardering moet object te bepalen zijn, bij voorkeur op basis van externe documenten;
- de waarde moet materieel zijn;
- de betrouwbaarheid van de waardering neemt toe als er een scheiding is tussen het organisatieonderdeel dat verantwoordelijk is voor het realiseren van de output op basis van de veranderstrategie en het organisatieonderdeel dat de waardering bepaalt.

Wil een accountant de waarde van de maatschappelijke baten kunnen toetsen, dan moet de organisatie daar waarderingsgrondslagen voor hebben bepaald.

9. Waardering nalatenschappen belast met (vrucht)gebruik

Goede Doelen Nederland heeft een Handreiking verwerking en waardering van nalatenschappen belast met (vrucht)gebruik opgesteld¹¹. In deze handreiking zijn de verwerking en waardering van veel voorkomende vormen van nalatenschappen met vruchtgebruik beschreven. Hiermee worden handvatten voor de verwerking en waardering gegeven in de praktijk. Deze handreiking is opgenomen als bijlage.

¹¹ Laatste versie januari 2018

Bijlage 1 Relevante regelgeving

1. Inleiding en achtergrond Handreiking

In 2007 is voor het eerst een “Richtlijn Financieel Beheer” opgesteld teneinde de kwaliteit van het financiële beheer en de bedrijfsvoering van goededoelenorganisaties te versterken. Het was een instrument voor zelfregulering van de branche. De laatste versie van deze Richtlijn dateert van 22 juni 2017. Naleving van de richtlijn is destijds als bespreekpunt voor C en D organisaties opgenomen in de Erkenningsregeling. De richtlijn had het karakter ‘pas toe of leg uit’. Leden van Goede Doelen Nederland waren verplicht de richtlijn toe te passen, ongeacht de grootte van de organisatie. Tijdens de ALV op 20 juni 2019 is echter besloten de leden van Goede Doelen Nederland niet langer te verplichten de richtlijn toe te passen anders dan via de Erkenningsregeling. Besloten werd de richtlijn om te zetten in een handreiking waarin organisaties een toelichting en best practices vinden wat betreft verantwoord financieel beheer. Inmiddels is het voornemen de Richtlijn Financieel Beheer ook uit de Erkenningsregeling te verwijderen. Naar verwachting zal dit met ingang van 2021 worden geëffectueerd.

De Handreiking beoogt een hulpmiddel te zijn voor C en D organisaties om nadere invulling te geven aan de normen van de Erkenningsregeling en meer in het algemeen aan een verantwoord financieel beheer op het gebied van risicomanagement, het aanhouden van reserves en liquiditeitsbeheer. Voor A en B organisaties kan de Handreiking eveneens een hulpmiddel zijn als ondersteuning voor een verantwoord financieel beheer, ook al hebben zij op basis van de Erkenningsregeling minder vergaande verplichtingen dan C en D organisaties.

Hierna volgt in paragraaf 2 een overzicht van de algemene verplichtingen op het gebied van financieel beheer op grond van de Erkenningsregeling, de Richtlijnen voor de Jaarverslaglegging zoals de Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties (hierna: “RJ 650”) en de Richtlijn C2 Kleine fondsenwervende organisaties (hierna: “RJK C2”) en de SBF-Code Goed Bestuur¹². Paragraaf 3 geeft een overzicht van de algemene bepalingen die ingaan op “maatschappelijk verantwoord handelen”. Tezamen vormen zij de meer algemene basis en context voor het onderwerp “verantwoord financieel beheer” waar de Handreiking op ziet.

2. Algemene verplichtingen financieel beheer

Erkenningsregeling

In de Erkenningsregeling (van toepassing sinds 1 januari 2016) wordt aan alle categorieën erkende goededoelenorganisaties een aantal eisen gesteld wat betreft financieel beheer. Alle categorieën dienen minimaal een (meerjaren)beleidsplan en (meerjaren)begroting te hebben (3.1.1), de omvang van reserves en fondsen te bepalen en toe te lichten (3.2.1) en verantwoording af te leggen door middel van jaarverslaggeving (7.1). Per categorie bestaan vervolgens meer gedetailleerde en verdergaande verplichtingen of bespreekpunten¹³. De categorieën C en D dienen een risicoanalyse te maken (D zonder meer (3.5), C indien een reserve bestemd is om risico’s af te dekken (3.2.2)) en inzicht te geven in hun

¹² Gedateerd 15 juli 2015 en van toepassing op alle leden van de in de SBF samenwerkende brancheorganisaties met een ANBI-status (d.w.z. Goede Doelen Nederland, Nederland Filantropieland, het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken CIO en de vereniging van Fondsen in Nederland FIN (vermogensfondsen)).

¹³ Bespreekpunt: de normsteller vindt het van belang dat een erkende organisatie er aandacht aan besteedt, maar wil geen verplichting opleggen. Deze normen zullen wel onderwerp van gesprek zijn tussen organisatie en toezichthouder.

beleggingsbeleid (3.2.3). Dit laatste houdt in dat de organisatie voor alle vormen van financieel (risico)beheer vaststelt welke financiële en niet-financiële criteria een rol spelen.

Wat betreft de jaarverslaglegging geldt voor de categorieën A en B dat het jaarverslag is ingericht overeenkomstig de RJK C2 (voor categorie A een bespreekpunt, voor B verplicht; 7.1.2). Voor de categorieën C en D geldt (verplicht; 7.1.1) de RJ 650.

De categorieën B, C en D organisaties dienen hun jaarverslag (bestuursverslag en jaarrekening) openbaar te maken, voor categorie A organisaties betreft dit vooralsnog een bespreekpunt (7.2.1 h/i).

Richtlijnen voor de Jaarverslaglegging (RJ's)

De RJ 650 en RJK C2 bevatten specifieke bepalingen voor fondsenwervende organisaties. Daarnaast gelden voor fondsenwervende organisaties de algemene bepalingen voor organisaties zonder winststreven zoals opgenomen in respectievelijk de Richtlijn C1 en de Richtlijn 640.

Op basis van de RJ 650 dient een categorie C of D organisatie in het bestuursverslag inzicht te geven in o.a.¹⁴:

- Het beleid ten aanzien van de functie en omvang van de reserves en fondsen, waarbij inzicht wordt gegeven in de risicoanalyse¹⁵ die ten grondslag ligt aan de omvang van de continuïteitsreserve (zie ook 3.2.2 C en D organisatie in Erkenningsregeling);
- Het beleggingsbeleid waarbij een toelichting wordt gegeven op o.a. doel en tijdshorizon, risicoprofiel en samenstelling portefeuille, duurzaamheidscriteria, wijze van beheer en controle en beleggingsresultaten;
- De doelstellingen en het beleid inzake risicobeheer indien gebruik wordt gemaakt van financiële instrumenten;
- Het beleid inzake afdekking van risico's verbonden aan alle belangrijke soorten (financiële) transacties en aan de gelopen prijs-, krediet-, liquiditeits- en kasstroomrisico's.

Op basis van de RJK C1 en C2 dient een categorie A of B organisatie in het bestuursverslag inzicht te geven in o.a.:

- Beleggingsbeleid en risico's (resultaten hoeven niet te worden vermeld)
- Beleid met betrekking tot vrij besteedbaar vermogen
- De belangrijkste risico's en onzekerheden
- Beleid ten aanzien van de functie en omvang van reserves en fondsen
- Doelrealisatie

SBF-Code Goed Bestuur

De SBF-Code Goed Bestuur (15 juli 2015) bevat een drietal kernwaarden voor filantropische instellingen met daaraan verbonden principes, normen en aanbevelingen voor o.a. fondsenwervende instellingen. Goede Doelen Nederland heeft haar leden verplicht deze code na te leven.

Eén van de kernwaarden is transparantie: goededoelenorganisaties staan borg voor openheid naar en het afleggen van verantwoording over de behaalde resultaten aan hun belanghebbenden. Belanghebbenden worden voorzien van voor hen relevante inhoudelijke en financiële informatie. De kernwaarde kwaliteit stelt

¹⁴ Zie rapport "De nieuwe richtlijn RJ 650/ RJK C2" van KPMG uit 2017

¹⁵ RJ 650, 406 gaat over de gewenste uitgebreidheid van de risicoanalyse

daarnaast dat de goededoelenorganisatie op professionele wijze functioneert, zo efficiënt en effectief mogelijk met de middelen omgaat en probeert haar deskundigheid waar mogelijk te bevorderen (...).

Verder worden in hoofdstuk 3 van de SBF Code de principes, normen en aanbevelingen voor fondsenwervende organisaties nader uitgewerkt. Zie bijvoorbeeld Aanbeveling 1.2 Besteding van middelen met als norm o.a. het verbod op het hebben van “onbestemde financiële reserves” (sub e), “De kosten voor fondsenwerving staan in redelijke verhouding tot de verwachte opbrengsten” (sub d) en “De fondsenwervende instelling streeft zoveel mogelijk naar een duurzame bedrijfsvoering en ethisch handelen, en naar positieve effecten op sociaal, milieu- en economisch gebied, e.e.a. in het kader van een MVO-beleid” (sub g). 1.4 handelt over het functioneren van de organisatie en risicomanagement. Het principe dat hier geldt is: “Degene die de fondsenwervende instelling bestuurt, is verantwoordelijk voor het professioneel functioneren van de instelling en een adequate beheersing van risico’s.”

Aanbeveling 1.3 Vermogensbeheer in hoofdstuk 4 Vermogensfondsen is eveneens relevant en zou - analoog – kunnen worden toegepast door beleggende reguliere fondsenwervende organisaties.

3. Verantwoord financieel beheer: waar op gebaseerd?

Naast het feit dat goededoelenorganisatie via de Erkenningsregeling, de RJ’s en de SBF-Code Goed Bestuur gebonden zijn aan zekere regels wat betreft het financieel beheer, bestaan binnen deze zelfde regelingen bepalingen die ingaan op “maatschappelijk verantwoord handelen”¹⁶.

De Erkenningsregeling bepaalt voor C en D organisaties dat zij maatschappelijk verantwoord dienen te handelen en dat hieronder wordt verstaan dat de organisatie rekening houdt met de maatschappelijke gevolgen van haar handelen op zowel sociaal, ecologisch en economische gebied en inzicht geeft in de wijze waarop zij dit doet¹⁷.

In de RJ 650 en de RJK C2 wordt aangegeven dat in het bestuursverslag van fondsenwervende organisaties informatie wordt opgenomen over de “maatschappelijke aspecten van het ondernemen”¹⁸. In de RJ 650 staat specifiek dat het primair de verantwoordelijkheid van een fondsenwervende organisatie is om – in dialoog met de maatschappelijke omgeving - ook *invulling* te geven aan het maatschappelijk verantwoord ondernemen¹⁹.

Een kernwaarde van de SBF-Code Goed Bestuur is, zoals eerder aangegeven, kwaliteit: de fondsenwervende instelling functioneert op professionele wijze, gaat zo efficiënt en effectief mogelijk met de middelen om en probeert haar deskundigheid waar mogelijk te bevorderen (...). Artikel 1.2 van hoofdstuk 3 verbindt hieraan de norm dat de fondsenwervende instelling zoveel mogelijk streeft naar een duurzame bedrijfsvoering en ethisch handelen, en naar positieve effecten op sociaal, milieu- en economisch gebied, een en ander in het kader van een MVO-beleid (sub g).

¹⁶ De RJ hanteert de term *maatschappelijk ondernemen* (RJ 650, 412), de SBF-Code spreekt van *duurzame bedrijfsvoering en MVO-beleid*, de Erkenningsregeling gebruikt de term *maatschappelijk verantwoord handelen* (art. 3.6.1./3.7.1 categorieën C en D). In de Handreiking wordt deze laatste term aangehouden tenzij uit de RJ of de SBF-Code wordt geciteerd.

¹⁷ Art. 3.6.1 resp. 3.7.1; niet vetgedrukt

¹⁸ RJ 650, 404 jo 409 en 412; RJK C2, 402 jo 407

¹⁹ RJ 650, 412. Er staat “in dialoog met zijn maatschappelijke omgeving” en “(met) afstemming op de informatiebehoefte van belanghebbenden (stakeholders)” invulling geven aan het maatschappelijk verantwoord ondernemen en ook dat bij de verslaglegging wordt aanbevolen onderscheid te maken tussen maatschappelijk aspecten van a. de eigen bedrijfsvoering en activiteiten en b. de (internationale) keten waarin de fondsenwervende organisatie opereert.

BIJLAGE 2 Hulpmiddelen en formats (toolbox)

Onderstaande hulpmiddelen en formats zijn beschikbaar:

- RJ 640, RJ 650, RJK C1, RJK C2
- Overzicht begrippen Hoofdstuk 940 RJ
- (voorbeeld) Treasury-statuu
- (voorbeeld) Beleggings-statuu
- (voorbeeld) Risicoregister
- (voorbeeld) Risicomatrix
- (voorbeeld) Stappenplan effectief risicomanagement
- UN Global impact overzicht
- SDG
- Format beleggingsresultaten
- Handreiking verwerking en waardering van nalatenschappen belast met (vrucht)gebruik (januari 2018)

* * *